

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

Heidegger korai filozófiájának *rejtett* etikája

Podlovics Éva Livia

Témavezető: Dr. Schwendtner Tibor

DEBRECENI EGYETEM

Humán Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2015.

I. A doktori értekezés célkitűzései, a téma körülhatárolása

Disszertációmban Martin Heidegger korai filozófiáját speciális szempontból vizsgálom. Kiindulópontom a filozófus azon elgondolása, mely szerint a szorongás, a halál felé való lét és a lelkiismeret tapasztalatainak átélése során megvalósuló tulajdonképpenivé válás olyan emberi tapasztalás, mely szükségszerűen a társaktól való elidegenedéssel jár. (A szerző által egzisztenciális szolipszizmusként¹ is jellemzett létút tehát mindenképpen erős individualista vonásokkal bír.) A *Lét és idő* előbbi gondolata azonban tovább folytatódik azzal, hogy a tulajdonképpenivé vált személy a mások, a többi ember lelkiismeretévé *válhat*. Kutatásomat az a cél vezérli, hogy a korai Heidegger-szövegek segítségével felmutassam azt a helyzetet, amelyben a tulajdonképpeni ember mások lelkiismeretévé válásának lehetősége végbemegy. Ehhez a felmutatáshoz kapcsolódnak kérdéseim: vajon mi a mások felé fordulás *eredménye*, s *szükségszerűen* követi-e az individuális ember többiekéről való leválását a hozzájuk való visszafordulás. Ha pedig az utóbbi kérdésre igen a válasz, akkor véleményem szerint ez a mások-felé-visszafordulás kapcsolódik az etikához.²

Előbbiekből is kitűnik, hogy a heideggeri emberkép összetett, ellentmondásoktól sem mentes jellemzőkkel bír.³ A kérdést tárgyaló szakértők megállapításai épp ezért nem is egységesek abban a tekintetben, hogy vajon a tulajdonképpenivé váló individuum kapcsolatba hozható-e az etikával. Az értelmezők egy részét jól képviseli Fehér M. István azon kijelentése, mely szerint „az, akivel vagy amivel az ember *együtt tud*, nem más mint önmaga,

---

¹ Martin HEIDEGGER, *Lét és idő*, ford. VAJDA Mihály, ANGYALOSI Gergely, BACSÓ Béla, KARDOS András, OROSZ István, Bp., Osiris, 2004² (Sapientia Humana), 221.

² Az etikát többféleképpen is meg lehet határozni. Az Enciklopédia Britannicában Peter Singer szócikke szerint az etika az ember erkölcsileg jó és rossz, helyes és helytelen cselekedeteinek filozófiai meghatározását, vizsgálatát jelenti. *Ethics: Encyclopedica Britannica*, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/194023/ethics>. Hasonlóan határozza meg a fogalmat a Cambridge Enciklopédia, mely szerint az etika „Az emberi értékek és viselkedés elméleti tanulmányozása, a filozófia része.” Cambridge Enciklopédia, ford. VIZI Katalin, HORVÁTH Pál, Bp., Maecenas Kiadó, 1992, 167. Ennél tágabban fogalmaz Hársing László, aki szerint „Az erkölcs az emberi cselekedeteknek és viselkedési (életviteli) formáknak a jellemzője, az etika pedig olyan tudományos igényű vizsgálódás (reflexió) eredménye, amely az erkölcsi életet alapvető összefüggéseinek feltárása útján megérteni igyekszik. Amikor az »erkölcs« szót használjuk, bizonyos cselekvési szabályokra vagy viselkedési módokra kell gondolnunk.” HÁRSING László, *Az erkölcsi élet alapjai*, Bp., Tankönyvkiadó, 1987, 3. Mindezen meghatározásokból eredő közös pont az etika filozófiával való kapcsolata, tudományos igényű vizsgálata, valamint az emberekre, viselkedésükre irányuló általános vonatkozás. Ezen jellemzők pedig véleményem szerint fellelhetőek Heideggernél.

³ A tulajdonképpeni és a nem-tulajdonképpeni létmódok ellentmondásából eredő állandó oszcilláló mozgás tudatos heideggeri elgondolás eredménye, ami arra való, hogy lelkiismeretünk hangját meghallva önmagunkhoz folyamatosan visszatérhessünk.

saját énje”,⁴ vagyis nem is merül fel benne a közösség alakításának igénye. Más értelmezők szerint viszont igenis helye van etikáról beszélni Heideggernél. Utóbbira példa Frederick A. Olafson, aki *Heidegger and the Ground of Ethics* című kötetében „az etika alapjaként”⁵ a *Mitsein*, a másokkal való együttlét fogalmát veszi, melyről a *Lét és idő* 26. §-ban olvashatunk.⁶

Kérdéseimre Heidegger korai szövegeinek vizsgálatával próbálok választ adni, melyekhez kiindulópontként a *Lét és időt* veszem. Bár utóbbi a lét kérdésre fókuszál, s ezért „Nem törekedhet arra, hogy a jelenvalólét teljes ontológiáját nyújtsa”,⁷ úgy vélem mégis megfelelő *kiindulópontot* nyújt ahhoz, hogy az *etika* kérdéskörét a *heideggeri nézeteken belülről* tegye vizsgálhatóvá.⁸ Állításom az, hogy *ha* Heidegger korai filozófiáján belül az individualizálódó tulajdonképpeni ember viselkedésében a másokra, a többi emberre vonatkozó gondozása kapcsán az *általános érvényűség* kritériuma támasztható, *akkor* joggal merülhet fel az *etika* tételezésének igénye. A heideggeri szövegek alapján egy olyan speciális etikára gondolhatunk, melynek fókuszában az egyénen kívül a vele szoros közösségben levő mások és a világ is megjelenik, vagyis univerzális igénye a társakra fogékony, ugyanakkor nem a nem-tulajdonképpeni ember szokásrendszerén alapszik, sőt az egész etikai hagyományt megkérdőjelezi. Bár jól ismert, hogy a kiindulópontul választott tulajdonképpeni létmód pusztán *egyike* a létlehetőségeknek, előbbi lelkiismereti lehetőség miatt úgy vélem, hogy vele megjelenik az általános etika a filozófus korai időszakában. Ha ugyanis a tulajdonképpénivé válás lehetősége univerzálisan emberi, akkor a már tulajdonképpénivé vált ember jellemzőjeként felmutatható etikus magatartás is mindenkire érvényessé, általánossá *válhat*. Ezzel pedig az etika nemcsak az ember *lét*jellemzőjeként lesz tárgyalhatóvá, hanem épp léttel való kapcsolata miatt felmerül filozófiai tárgyalásának lehetősége. Ez utóbbira vonatkozóan vizsgálódásom során azt a nézetet hangsúlyozom és tárom fel, hogy a korai Heidegger egyáltalán nem zárkózott el az egzisztenciális analitikán, vagyis az ember létét vizsgáló

---

⁴ FEHÉR M. István, *A lelkiismeret fenoménje Heidegger Lét és időjében: Lábjegyzetek Platónhoz 5.*, szerk. DÉKÁNY András, LACZKÓ Sándor, Szeged-Kecskemét, Pro Philosophia Szegediensi Alapítvány – Librarius Kft., 2006, 242.

⁵ OLAFSON, Frederick A., *Heidegger and the Ground of Ethics*, New York, Cambridge University Press, 1998. 6.

⁶ A kérdésben azt az álláspontot képviselem, hogy az emberi jellemzők között említett másokra irányuló lelkiismeret, illetve gondozás miatt nem lehet eltekinteni az ember etikai karakterétől.

⁷ Heidegger, *Lét és idő*, 33.

⁸ Igaz ugyan, hogy benne összesen négy alkalommal említi az etikát diszciplínaként, míg néhány egyéb alkalommal az arisztotelészi *Nikomakhoszi etikára*, vagy Scheler *A formalizmus az etikában és a materiális értéketika* című művére utalva Heidegger. Az etikához kapcsolható morál fogalom említéséről ugyanez mondható el: egy kivétellel minden előfordulás a lelkiismeret fenoménjének levezetésekor bukkan fel az 58. és 59. §-ban. Ezek az előfordulások azonban mind további kérdezésem alapját képezik.

fundamentálontológián alapuló részontológiák, s az eredményeikből dolgozó szaktudományok meglététől. Kérdése „pusztán” arra vonatkozott velük kapcsolatban, hogy a részontológiák vajon megfelelő mélységben tárták-e fel az ember „viszonyulásainak, képességeinek, erőinek, lehetőségeinek és történelmi sorsának”⁹ mibenlétét, s ezáltal valóban összefüggésbe hozták-e tárgyukat a léttel.

Az etikára vonatkozó vizsgálódásokat azért találom fontosnak dolgozatomban, mert a különböző elgondolások Heidegger nézeteivel való *szembeállítás*a során valójában épp arra kapunk választ, hogy mi készíti a tulajdonképpeni embert végül arra, hogy mások lelkiismeretévé váljon. Álláspontomat első látásra ellentétes, a heideggeri filozófiában rejlő inherens és az egyéb etikai nézeteket jelentő külső ütközéspontok mentén fejtem ki. Az inherens ütközéspontok, ellentétek a következők: a fenomenológiai-hermeneutikai filozofálás, mely értelmez és *leír*, összeütközésben van az etika *előíró* jellegével; az Arisztotelész utáni filozófia hármass logika-fizika-etika diszciplínákra osztása nem csak a XX. századi, de a korábbi időszakok filozófiai tevékenységet sem „fedi le”; illetve az ontikus-ontologikus tudományok reflektálatlan viszonya is megkérdőjelezi az etikai diszciplína önálló meglétét. Az etikai nézetek mint külső ütközéspontok közül azokat vizsgálom dolgozatomban, melyeket Heidegger maga is említ a *Lét és idő*ben. A kanti és scheleri elgondolások elutasítása ugyanis arra világít rá, hogyan gondolkodhatunk a heideggeri elképzelésről.

Vizsgálatom előbbi szembeállításokból következő megállapításai az alábbiak: a filozófia, vagy filozofálás fenomenológiai-hermeneutikai, leíró-értelmező módszere elutasítja az előíró, normatív, értékelő téziseket, mint szabadságba ütközőket. Ugyanakkor úgy vélem, hogy a filozófia formálisan rámutató (formale Anzeige), a filozofáló embert önmagára ébresztő, önmagára felszólító jellegének itt kulcsszerepe van. Ez az (ön)értelmező jelleg ugyanis segítség az olyan *szituáció* értelmezésében, melynek résztvevői tulajdonképpeni emberek, akik tekintettel vannak önmagukra és társaikra is. Ez az önértelmezés pedig táptalaja annak, hogy(an) lehet az ember etikus. Másrésztől, Heidegger diszciplínákat elutasító nézetének alapja az, hogy a filozófia felosztásával, s ennek folyamatos áthagyományozásával a filozófiai kérdezés eleveensége szűnik meg.¹⁰ Véleményem szerint azonban ez egyáltalán nem jelenti azt, hogy ne beszélhetnénk egy olyan, a filozófiában

---

⁹ Heidegger, *Lét és idő*, 32.

¹⁰ A diszciplínás felosztás eredetétig való visszanyúlást *A metafizika alapfogalmai* című írása segítségével mutatom be. A műben a fenomenológiai redukcióval megtisztított metafizika-fogalom értelmezése közben kifejtett kritikát az időközben felépült hagyományról, s az erre épült tudományokról is közvetítem.

magában megtalálható etikáról, mely igényeket támaszt az emberekkel szemben. Végül pedig a harmadik ellentét, az ontikus tudományok megalapozásának, léttel való vitatott kapcsolatának kérdésére hoz megoldást a *Metaphysische Anfangsgründe der Logik im Ausgang von Leibniz*¹¹című szöveg. A külső ütközéspontoknak, vagyis a tradicionális (ontikus, vulgáris lelkiismeret-interpretációkon alapuló) etikai elgondolásoknak – melyek külső, „törvényszék képzetén”¹² alapuló elvárásaik miatt nem adnak lehetőséget az önálló, szabad döntésekre – Heidegger nézeteivel való szembeállításához vezet, hogy Heidegger az ember mélyén rejlő lehetőségként teszi fel az ember (másokra és önmagára irányuló) etikus viselkedését. Ez az etikus viselkedés ontologikus, mivel az ember létével, a léttel magával való megváltozott viszony, belső magatartásváltozás, önmaga felé fordulás eredménye lehet. A külső elvárásokon alapuló etikai elgondolásokat ezzel teljesen el is veti a filozófus: sem a boldogság, a gyönyör, az üdvösség, a hasznosság, a parancsnak való engedelmesség, sem pedig az értékek elérése céljából megvalósított tettek nem *céljai* a szabad választásokat engedő etikának.¹³ Az elutasított nézetek bemutatása után, a Heidegger által elfogadott arisztotelészi *Nikomakhoszi Etikát* értelmezem írásomban. Ennek gyakorlati, emberi élethez kapcsolódó sajátossága épp az, hogy nem külső parancs, hanem a mindennapi tevékenység segítheti az embert viselkedésében. Heidegger elgondolása az emberen belülről fakad, belátása az, hogy a világba vetve társainkkal, s a többi dologgal *együtt* alkotjuk *közös* világunkat. Épp ezért, a tulajdonképpeni létmódú ember felelősséggel tartozik az őt körbevevő világért és társaiért is, akiket gondozhat, támogathatja tulajdonképpénivé válásukat, miközben pedig nem kap érte semmiféle „jutalmat”.

Gondolatmenetem kialakításában a *Lét és idő* kiindulópontja, s egyéb korai írások mellett, a már említett Leibniz logikáját értelmező Heidegger-szöveg bír nagy fontossággal.

---

¹¹ Martin HEIDEGGER, *Metaphysische Anfangsgründe der Logik im Ausgang von Leibniz*, hrsg. Klaus HELD, Frankfurt, Klostermann, 1978 (GA 26)

¹² Heidegger, *Lét és idő*, 339.

¹³ Nem azt mondja Heidegger amit például Kant, hogy „*cselekedj ama maxima szerint, melyet követve egyúttal azt is akarhatod, hogy maximád általános törvény legyen*”...”, Immanuel KANT, *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése*, ford. BERÉNYI GÁBOR, Bp., Gondolat, 1991, 52., s ha előző feltételnek megfelelően cselekszel, akkor az helyes. Ehelyett véleményem szerint azt mondja, hogy „Ebben a helyzetben cselekednem kell. Ehhez azonban előbb értelmeznem kell a helyzetet amiben vagyok, hogy annak megfelelően járhassak el.” Mivel pedig nincs két egyforma helyzet, így egyrészt mindegyik megfontolást igényel, másrészt pedig nincsenek állandó normák, vagy előírások sem. Önmagunként sokféleképpen cselekedhetünk. Egy rugalmas, szituatív elgondolás tehát az, ami felsejlik gondolkodásában, ami a kanti imperatívusz túlságosan merev felszólítását időnként kiválthatja. Ne hazudjunk még akkor se, ha jövődől gyilkosa keresi is házunkban barátunkat. Hozzunk e tekintetben elvi döntést, hiszen nem tudhatjuk, hogy esetleg nem hazugságunk juttatná-e bajba barátunkat. Ha nem hazudunk, és mégis megölik, legalább a lelkiismeretünk tiszta lehet. Ez valóban egy lehetséges döntés ebben a helyzetben. De mi van akkor, ha megismétlődik? Kant nem változtatna felszólításán, továbbra is azt mondaná, hogy ne hazudjunk. Heidegger elgondolása szerint viszont ez a második szituáció pontosan az elsőről való tudásunkkal több, amit viszont nem hagyhatunk figyelmen kívül.

Ebben ugyanis *tényként* jelenik meg a mások felé fordulás etikai igénye. A filozófia meghatározásának feladatát vállaló Heidegger itt végül a fundamentálonológiát és a metontológiát együttesen tekinti tudománya (az ekkor még elfogadott, redukálatlan metafizika) tárgyának. A metontológia – mint a létből kilépni és arra rátekinteni tudó emberi képesség – és a fundamentálonológia – mint a létet vizsgáló tudomány – együttes talaján található meg az etika mint tudomány kiindulópontja. Ebben a szövegben tehát az nyer „bizonyítást”, hogy az emberen belül levő lehetőség az etikai-ontológiai átváltozásra találkozhat egy olyan külsődleges kiindulóponttal, mely általános érvényűségének, s filozófiai vizsgálatának alapja lehet.

II. A dolgozat felépítése

Dolgozatom felépítése előbbi gondolatok mentén alakul. Kezdetben az etikára vonatkozó kortárs nézeteket mutatom be, majd azokkal az írásokkal foglalkozom, melyekben válasz adódik arra, hogy miért nem fogadható el a filozófus számára az etikai diszciplína filozófiai irányzatként. Írásomban szükségesnek tartottam kitérni Heidegger tudományfelfogására is. A korai korszakra jellemző, tudományokat megalapozni kívánó fundamentálonológia ugyanis egyrészt a filozófia tradicionálisan értelmezett diszciplinaritását, vagyis az etika filozófiai diszciplínaként való tárgyalását utasítja el, másrészt viszont az ember léttel való kapcsolatát vizsgálja, melynek feltárt fogalmiságából aztán az egyéb tudományok építkezhetnek. Az első fejezetben a *Lét és időn* kívül *A fenomenológia alapproblémái*, *A metafizika alapfogalmai*, valamint a későbbi korszakból származó *Levél a „humanizmusról”* című írás gondolatait jelenítem meg. Bennük ugyanis egyrészt fellelhető az emberi viselkedés másokat is figyelembe vevő igénye, másrészt világossá válik, hogy ez az igény nem tradicionálisan elképzelt etikákból fakad.¹⁴ Előző szövegek értelmezésének eredménye az a megállapítás, hogy az emberi viselkedést

---

¹⁴ Az olyan etikai rendszerek, melyek külsőleg kapcsolódnak az emberhez és csak ha-akkor relációban beszélhetünk róluk, ellentmondásban vannak Heidegger elgondolásával. Ezekben ugyanis a *ha* valamit el szeretnék érni, *akkor* valamilyen módon kell cselekednem gondolat érvényesül, amely *feltétel* az ember szabadságába ütköző.

szabályozni kívánó etika az *emberből belülről* kell, hogy induljon, mégpedig az erre nagyon is alkalmas lelkiismeret fenomenójából.

Írásom következő fejezetében azt vizsgálom, hogy a tulajdonképpenivé válás során a többiekéről való leválást követően hogyan és miért valósul meg a hozzájuk való visszafordulás. Az emberi tapasztalatok felmutatásához más értelmezéseket is bemutatok. A halál megjelenítése kapcsán Tolsztoj *Ivan Iljics halála* című elbeszélését, Kierkegaard *A szorongás fogalma* című írását, valamint a lelkiismeret értelmezése miatt kortárs szerzők elgondolásait mutatom be. Mindezt azzal a céllal teszem, hogy a *Lét és idő* tulajdonképpeni, nem-tulajdonképpeni létmódjainak bemutatása során, a szorongás, halál-felé-való-lét és a lelkiismeret tapasztalatait minél teljesebben értelmezem. Meglátásom az, hogy a három emberi tapasztalás közül az utolsóban, a lelkiismeretben megjelenik a mások felé fordulás lehetősége, ami miatt kimagasló jelentőségűnek és az etika alapjának tekintem a fenomént.

A következő fejezetben arra keresem a választ, hogy a heideggeri szövegeken belül található-e valamilyen lehetőség arra, hogy a főműben „elnyert” *mások felé fordulás* lehetőségét továbbgondoljuk. Egy módszertani, értelmező lépés segít ehhez, a formale Anzeige. A filozófiai fogalmakkal, az élettapasztalatokkal való szembekerülés során a formale Anzeige (formális rámutatás) azonban nem csak értelmez, hanem fel is szólít. Felszólít arra, hogy legyünk önmagunk, mégpedig azon a módon, ahogyan ezt a lelkiismeret fenomenójának értelmezése kapcsán megkaptuk. Vizsgálatom fókuszában e fejezetben a korai írások közül az *Einleitung in die Phänomenologie der Religion*¹⁵ áll. Ebben Heidegger intencionalitásra vonatkozó nézeteit is megadja,¹⁶ ami azért fontos, mert a körülöttünk levő dolgok megértés segítségével való közvetlen megragadhatósága a megoldása a világ és végső soron saját magunk megragadására is.¹⁷ Ez a teóriát megelőző pre-ontológiai megértés pedig nemcsak a tulajdonképpeniségnek, hanem a husserli fenomenológiától való eltávolodásnak is a kulcsa.¹⁸

Dolgozatom utolsó fejezetében, a *Lét és időt* követő évben megjelent leibnizi logikával foglalkozó írást vizsgálom. Ebben olvashatjuk azt, hogy Heidegger *kijelölte az etika helyét*

---

¹⁵ HEIDEGGER, *Einleitung in die Phänomenologie der Religion: Phänomenologie des Religiösen Lebens*, hrsg. Matthias JUNG und Thomas REGEHLY, Frankfurt, Klostermann, 1995 (GA 60).

¹⁶ Heidegger nem a tiszta ego (általános) értelmezését fogadja el, hiszen szerinte már mindig is arról a konkrét füzetéről beszélek, ami a gépem mellett áll és bele firkálok, nem pedig egy általánosan megragadott, négyzet alakú, vonalas, papírból készült, lapokból összefűzött tárgyról, ami a tudatomban jelenik meg.

¹⁷ Emellett pedig a filozófia is a mindennapokba ágyazott tevékenység lesz, hiszen a filozófia maga filozofálás, vagyis olyan gondolati tevékenység, melyre képesek ugyan lehetünk, ám mégsem mindenki teszi ezt.

¹⁸ A teóriát megelőző „Das vorthoretische Etwas” dolgokkal már az 1919-es KNS-sémában is találkozhatunk.

filozófiájában. A szövegben a lét vizsgálatával foglalkozó fundamentálonológia és metontológia kapcsán tehető fel az etika kérdése. Ez a kérdés az emberre vonatkozóan egy a saját létehez való megváltozott létviszonyt jelent, mely változásra való képesség az ember belső sajátossága (és nem egy számára külsődleges etikai rendszer kategorikus parancsa). Ezzel pedig úgy vélem, hogy nem csak textuálisan jelenik meg a keresett általános érvényűség lehetősége a heideggeri filozófián belül, hanem határozott választ kaphatunk az etika filozófiai vizsgálatának kiindulópontjára is. A szövegrész tehát arra „bizonyíték”, hogy joggal beszélhetünk az etikáról Heidegger korai filozófiájában.

Összefoglalva az előbbieket az állapítható meg, hogy Heidegger korai gondolkodói korszakának írásaiban az etika (mint az embert befolyásoló, univerzális igényű, szabadságon alapuló, felelősségteljes viszonyulás, mely filozófiailag vizsgálható) alapjait keresni jogos vállalkozás. Ezen kívül pedig mivel későbbi írásainak szövegeiben is megjelenik az etika mint egy pozitív elvárásrendszer fogalma, úgy vélem, hogy a kérdés továbbra is foglalkoztatta Heideggert, bár részletesebb kifejtésére továbbra sem vállalkozott. Erre utal a *Levél a „humanizmusról”*, és a *Zollikoni Szemináriumok* szövegezése is. Előbbi szerint „az a gondolkodás, amely a lét igazságát mint az ekszisztáló ember kezdeti közegét gondolja el, már önmagában az eredendő etika”,¹⁹ míg a szeminárium előadásában azt olvashatjuk, hogy: „A jelen(lét) által támasztott, az embert érintő legnagyobb igényt, »Etikának« nevezzük”.²⁰ Előbbi szöveghelyek abban erősíthetnek meg minket, hogy az emberben magában rejlik az etika alapja, mely egyfajta (át)változás melletti döntés eredményeképpen válhat valóra. Lehetőségként azonban már mindig is fennáll, vagyis semmiképpen nem kerülhető meg.

III. A vizsgálat módszere

Dolgozatomban Heidegger korai filozófiáját vizsgálom. A filozófus módszere a fenomenológiai hermeneutika, mely alapján a filozófiai tevékenység a vizsgálandó tárgy megragadását, leírását és értelmezését jelenti. Heidegger szerint „A fenomenológiai módszer e három alapmozzanata: redukció, konstrukció, destrukció tartalmilag egymáshoz tartoznak és

---

¹⁹ HEIDEGGER, *Levél a...*, i. m., 328.

²⁰ Martin HEIDEGGER, *Zollikoner Seminare*, Frankfurt, Klostermann, 1987, 273. Az eredetiben: „Das unter dem Anspruch der Anwesenheit Stehen ist der grösste Anspruch des Menschen, ist »die Ethik«.”

egymáshoz-tartozóságukban kell megalapoznunk őket”,²¹ míg az is igaz, hogy „A jelenvaló lét fenomenológiája *hermeneutika* a szó eredeti értelmében: e szerint a hermeneutika az értelmezés.”²² Ez alapján dolgozatomban az *etika fogalmának redukciójára* és *hermeneutikai értelmezésére* vállalkozom. Ennek eredményeképpen azt mutatom be a különböző szövegek segítségével, hogy Heidegger gondolkodásának korai szakaszában az emberi viselkedésre általánosan alkalmazható etikai nézetek megjelennek. Ezek a nézetek éppoly sajátosak, mint az az emberkép amit felvázol, ami nem véletlen, hiszen szorosán kapcsolódnak egymáshoz. Az emberi tulajdonképpeniség, a lelkiismerete hívását meghalló ember az alapja ennek az etikának, aminek egyben sajátos kapcsolata van a léttel. Épp abban nyilvánul meg ez a sajátos kapcsolódás, hogy az ember tulajdonképpenivé válása során kapcsolata a léttel általában és saját létével is megváltozik; valamint abban, hogy értelmezése, látószöge kitágul és magán kívül a körülötte levő emberek és a világ is tárgya lesz gondozásának.

---

²¹ HEIDEGGER, *A fenomenológia alapproblémái*, ford. DEMKÓ Sándor, Bp., Osiris/Gond – Cura Alapítvány, 2001, 36. Erről a destrukcióról jegyzi meg a szó latin eredetét és a szó megsemmisít jelentését vizsgálva Peter TRAWNY, hogy „Az európai gondolkodástörténet »fenomenológiai destrukciójának« nem az a célja, hogy az átöröklött tudományos illetve filozófiai gondolkodást pusztán megsemmisítse. Sokkal inkább úgy kell ezt az átöröklöttséget megingatni, hogy az átöröklés eltírt és kiigazított forrásai erodálódjanak.”, Peter TRAWNY, *Martin Heidegger*, Frankfurt/Main, Campus Verlag GmbH, 2003, 29.

²² HEIDEGGER, *Lét és ...*, i. m., 55 (SZ 37).

Az értekezés tézisei:

- Heidegger korai főművében, a *Lét és időben* előforduló, az etikai diszciplínát érintő elutasítások a kortárs és a tradicionális etikával szembeni állásfoglalását jelenítik meg.
- A kortárs és a tradicionális etikával szembeni állásfoglalásából kiderül, hogy milyen etikai elgondolása volt neki magának.
- Az első feloldódó ellentmondás a következő: fenomenológiai-hermeneutikai filozófálási módszer, mely ellentmondásban áll bármiféle etika előíró, normatív formájával, a formale Anzeige figyelemfelhívó és felszólító jellegében oldódik fel Heideggernél. Ezen jellemzője a fenomenológiai explikációnak ugyanis nem mond semmi előíró, sőt a fenomének, életbeli szituációk értelmezése során az egyoldalúságtól is mentesít. A lelkiismeret fenoménjén értelmezve a formális rámutatást, a folyamat végrehajtását, a lelkiismereti hívás meghallását érthetjük meg. Ez pedig úgy szól, hogy legyünk önmagunk, cselekedjünk önmagunkként, ne pedig más parancsokat, vagy előírásokat követve.
- A második ellentmondás a következő: a filozófia diszciplínákra bontása a filozófiai tevékenység élettelségének megszűnését hozta maga után Heidegger szerint. Épp ezért az etikai diszciplína éppúgy nem tölti be funkcióját mint a logika, vagy később a metafizika. Így az etikát nem a filozófiától, vagyis a fundamentálonológiától elkülönítve, hanem abból kiindulva, azzal együtt kell kezelni. Erre mutat rá a 26-os kötet szövegezése.
- Ontikus etikáról akkor lehet mégis beszélni, ha kapcsolata a léttel megmutatkozik. Ennek felmutatása a 26-os kötetben történik.
- A Heidegger-kortárs, avagy őt megelőző etikai nézetek (Scheler, Kant) alapvető problémákkal terhesek. Mivel lelkiismeret-koncepciójuk a bűn elkövetése után megszólaló lelkiismeretre apellál, így elhibázzák a heideggeri tulajdonképpeni, nem-tulajdonképpeni létmódokat, vagyis etikájuk is kívülről hozzáragasztott lesz.
- Heidegger etikai nézeteit Arisztotelészhez, a *Nikomakhoszi etikához* köti. A görög filozófus etikai elgondolása a mindennapi élethez kapcsolható, vagyis nem olyan tudomány, mely az elméletből következne. Ez az etikai tanítás nem is felejtethető el. A mindennapisághoz való kötődést Heidegger is magának vallja, elfelejtetlenségét pedig a lelkiismeret folyamatosan önmagunkra felhívó fenoménjébe helyezi át.
- A tulajdonképpenséget, nem-tulajdonképpenséget bemutató három ember tapasztalat azzal a jelentőséggel bír, hogy egyrészt megmutatja, milyen a társakról való leválás, milyen a saját végünkkel való szembenézés, és végül, hogyan lehetünk tulajdonképpeni. A tulajdonképpeni személy azonban nemcsak önmaga lehet, hanem mások lelkiismerete is. Ezzel pedig a mások iránti felelősségvállalás, az etika jelenik meg a korai főműben.
- A mások iránti felelősségvállalás lehetősége után a helyzet megvalósulását mutatja a formale Anzeige, a formális rámutatás. A korai Heidegger-szövegekben a fenomenológiai explikáció részeként értett elem ugyanis nem ír elő, hanem

önmagunkra szólít fel. Ezzel viszont elkerüli az előíró etikák emberi szabadságot nélkülöző előírásait.

- Az etika léttel való kapcsolódásának terét Heidegger maga tárja fel. A metafizika általánosságának kutatása közben az egzisztenciális analízist jelentő fundamentálonológia és a metontológia talaján tehető fel az etika kérdése.
- Heidegger korai gondolkodói korszakának etikai vizsgálata a kortárs szövegek alapján igazolható.

Nyilvántartási szám: DEENK/3/2016.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Podlovics Éva Lívía
Neptun kód: H0AMGH
Doktori Iskola: Humán Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10047330

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

Magyar nyelvű könyvrészlet(ek) (2)

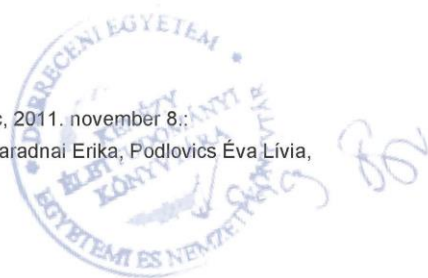
1. **Podlovics É.L.:** A tulajdonképpeniség problémája a Lét és idő-ben.
In: Az Eszterházy Károly Főiskola Comenius Karának tudományos és művészeti eredményei.
Líceum Kiadó, Eger, 8-22, 2015. ISBN: z9786155509261
2. Schwendtner T., Buczkó Z., **Podlovics É.L.:** Az önazonosság konstitúciós szintjei a Lét és időben.
In: Docendo discimus: Doktoranduszhallgatók és témavezetőik közös tanulmányai a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájából. Szerk.: Huszti Timea, Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 170-185, 2013. ISBN: 9789639988538

Magyar nyelvű tudományos közlemény(ek) hazai folyóiratban (1)

3. **Podlovics É.L.:** A Heidegger korai filozófiájában rejlő etika és problémái.
Nagyverd. Alman. 2015/1, 173-184, 2015. EISSN: 2062-3305.

Magyar nyelvű konferencia közlemény(ek) (4)

4. **Podlovics É.L.:** A lelkiismeret hívása.
In: Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2011. november 8.:
Bölcsészettudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Garadnai Erika, Podlovics Éva Lívía,
Miskolci Egyetem, Miskolc, 72-76, 2012.

5. **Podlovics É.L.:** Módszertani vélekedések a filozófia diszciplináris felosztásáról Heideggernél.
In: Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2010. november 10. :
Bölcsészettudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Feketéné Pál Enikő, Miskolci Egyetem,
Miskolc, 65-70, 2011.
6. **Podlovics É.L.:** Autenticitás, inautenticitás és lelkiismeret Heidegger filozófiájában.
In: Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma 2009. november 5. : Bölcsészettudományi Kar
szekciókiadványa. Szerk.: Szőke Kornélia, Miskolci Egyetem, Miskolc, 76-79, 2010.
7. **Podlovics É.L.:** Az esztétikai élmény aprioritása Sik Sándornál.
Pro Philos. Évkv. 2010, 84-92, 2010. ISSN: 2060-100X.

Idegen nyelvű konferencia közlemény(ek) (1)

8. **Podlovics, É.L.:** The Call of Conscience, as the Root of Authentic Behaviour in the Philosophy of
Heidegger.
In: XXVI. MicroCAD International Scientific Conference [elektronikus dokumentum] :
University of Miskolc, 29-30 March 2012. Miskolci Egyetem, Miskolc, [5], 2012. ISBN:
9789636617738

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudománymetriai ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2016.01.07.

Registry number: DEENK/3/2016.PL
Subject: Ph.D. List of Publications

Candidate: Éva Livia Podlovics
Neptun ID: H0AMGH
Doctoral School: Doctoral School of Human Sciences
MTMT ID: 10047330

List of publications related to the dissertation

Hungarian book chapter(s) (2)

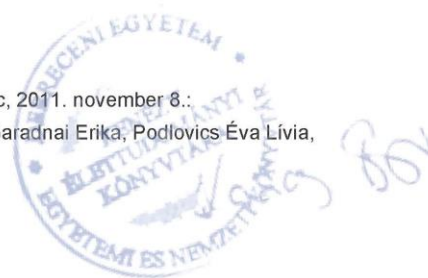
1. **Podlovics É.L.:** A tulajdonképpeniség problémája a Lét és idő-ben.
In: Az Eszterházy Károly Főiskola Comenius Karának tudományos és művészeti eredményei.
Líceum Kiadó, Eger, 8-22, 2015. ISBN: z9786155509261
2. Schwendtner T., Buczkó Z., **Podlovics É.L.:** Az önazonosság konstitúciós szintjei a Lét és időben.
In: Docendo discimus: Doktoranduszhallgatók és témavezetőik közös tanulmányai a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskolájából. Szerk.: Huszti Timea, Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola, Miskolc, 170-185, 2013. ISBN: 9789639988538

Hungarian scientific article(s) in Hungarian journal(s) (1)

3. **Podlovics É.L.:** A Heidegger korai filozófiájában rejlő etika és problémái.
Nagyerd. Alman. 2015/1, 173-184, 2015. EISSN: 2062-3305.

Hungarian conference proceeding(s) (4)

4. **Podlovics É.L.:** A lelkiismeret hívása.
In: Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2011. november 8.:
Bölcsészettudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Garadnai Erika, Podlovics Éva Livia,
Miskolci Egyetem, Miskolc, 72-76, 2012.

5. **Podlovics É.L.:** Módszertani vélekedések a filozófia diszciplináris felosztásáról Heideggernél.
In: Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma, Miskolc, 2010. november 10. :
Bölcsészettudományi Kar szekciókiadványa. Szerk.: Feketéné Pál Enikő, Miskolci Egyetem,
Miskolc, 65-70, 2011.
6. **Podlovics É.L.:** Autenticitás, inautenticitás és lelkiismeret Heidegger filozófiájában.
In: Miskolci Egyetem Doktoranduszok Fóruma 2009. november 5. : Bölcsészettudományi Kar
szekciókiadványa. Szerk.: Szőke Kornélia, Miskolci Egyetem, Miskolc, 76-79, 2010.
7. **Podlovics É.L.:** Az esztétikai élmény aprioritása Sik Sándornál.
Pro Philos. Évkv. 2010, 84-92, 2010. ISSN: 2060-100X.

Foreign language conference proceeding(s) (1)

8. **Podlovics, É.L.:** The Call of Conscience, as the Root of Authentic Behaviour in the Philosophy of
Heidegger.
In: XXVI. MicroCAD International Scientific Conference [elektronikus dokumentum] :
University of Miskolc, 29-30 March 2012. Miskolci Egyetem, Miskolc, [5], 2012. ISBN:
9789636617738

The Candidate's publication data submitted to the iDEa Tudóstér have been validated by DEENK on
the basis of Web of Science, Scopus and Journal Citation Report (Impact Factor) databases.

07 January, 2016

